

חברים יקרים, חג אורים שמח!

תהיתם מדוע שרשרת האבות, אברהם, יצחק ויעקב נקטעת לפתע? מדוע יוסף הצדיק לא זוכה להמשיך את השושלת?

יוסף אמנם יוצא צדיק, ולכן זהו הכינוי שדבק בו, אבל יוסף זורע השבוע את זרעי העבדות והשעבוד. זרעי העבדות מתעיתים. בשלב הזרע הם עוד נראים מאד מבטיחים ומצפים - שפע, ברכה ופרנסה.

הסיפור של יוסף עוד יותר מתעתע כשאנו רואים איך הוא הציל את משפחתו מרעב, תוך כדי הקרבה עצמית יוצאת דופן. הוא קיבל על עצמו את דין ההתעללות של אחיו, ואפילו את ההטרדה המינית שחוווה ואת השנים שבילה בכלא המצרי, רק כדי לזכות להציל את משפחתו מהרעב. אכן צדיק! האם זה לא מזכה אותו לשבת בשורה אחת עם אברהם, יצחק ויעקב? זאת ועוד, לא רק את משפחתו שלו הוא הציל, הוא ארגן מחדש את כל כלכלת מצרים כדי שתשרוד את שבע שנות הבצורת שפקדו אותה.

ללא ספק, יוסף יוצא צדיק, ובכל זאת, את השעבוד כשיטה כלכלית אפשר לרשום על שמו.

בשבוע הבא, בגבור הרעב במצרים, יוסף ישעבד את המצרים לפרעה באופן מוחלט. השבוע, כשהוא מניח את תכניתו הכלכלית - הגאונית, חייבים לציין - הוא זורע את זרעי הפורענות (שימו לב: פורענות היא מלשון פרעה).

הכל מתחיל בפתרון חלומותיו של פרעה. בתחילה, יוסף, שזה עתה הוזעק מבית האסורים, מנבא נכון ששבע הפרות הבריאות והשיבולים המלאות מייצגות שבע שנות שפע שניצבות בפתח, וכי שבע הפרות הרזות והשיבולים הריקות מייצגות את שבע שנות הבצורת שתבואנה אחרי שנות השפע. עד כאן פרשנות נבואית מבריקה! מכאן מתחיל יוסף להציג את משנתו הכלכלית, משנה שאיש לא מטיל בה ספק. דווקא העובדה שפרעה כל כך אוהב את הפתרון של יוסף אמורה להדליק לנו נורה אדומה! אנחנו וכל המפרשים מאז ומעולם נפלנו כולנו בפח.

יוסף אומר לפרעה שזהו מסר מאלוהים. נו, יוסף שוב יצא צדיק! זו הרי ענווה בהתגלמותה! אבל חשוב להזכיר: אלוהים דווקא מאוד שקט כאן. למעשה, הוא שותק בכל הפרשה הזאת. יתרה מזאת, אלוהים מעולם לא מדבר אל יוסף.

הפתרון הכלכלי של יוסף בנוי על חסכון ואגירה. פשוט וגאוני! הולך להיות מחסור, לכן צריך לנצל את השפע העכשווי ולחסוך לזמנים הקשים שבפתח.

אין ספק, חשוב לחסוך! זה הדבר האחראי לעשות. חשוב לחסוך ליום סגריר, חשוב לחסוך לפנסיה. בשום פנים ואופן איני רוצה שישתמע אחרת.

עם זאת, רק דבר אחד חסר בתכנית של יוסף: אמונה.

ולא, אני לא מתכוון לאמונה של טיפשים. ואני לא מתכוון לכניעה דתית חסרת אחריות, שאותה אפשר למצוא בכל הדתות, שבה האדם מסרב לעזור לעצמו ומחכה לשווא לישועה משמים. אלוהים הרי עוזר למי שעוזר לעצמו. אני מתכוון לאמונה שמאפשרת יצירתיות.

מה הקשר בין יצירתיות ואמונה, אתם שואלים? ובכן, יצירתיות מחייבת אמונה: אמונה שאפשר אחרת. אמונה שמה שהיה, לא בהכרח יהיה. אמונה באפשרות של שינוי. אמונה שיש עוד הרבה מאוד אפשרויות, ויש שיגידו, אינסוף אפשרויות.

לא יוסף היה חסר אמונה, אלא פרעה. פרעה, מלך מצרים, שהוא גם אל השמש "רע", מסמל את הדטרמיניזם, את העדר האפשרויות ולכן גם את העדר הבחירה החופשית. כמו שאמר קהלת "אין חדש תחת השמש". פרעה נדלק על הייעוץ שהוא מקבל מיהודי החצר הראשון, יוסף. והסיבה שהוא כל כך נפעם, היא שזו שפתו הפנימית. את העתיד לא ניתן לשנות. וברגע שהוא ידוע - דרך חלום או דרך נבואה - ניתן רק להיערך אליו. וזו האלילות לשמה!

יוסף היה יכול להמליץ על עוד כמה אפשרויות, מלבד אגירת מזון. עובדה: בצורת, או כל קושי אחר בתנ"ך היו תמיד הזמנה למהלך נפשי פנימי עמוק של תשובה. כשהנביא יונה מתנבא על נינוה הוא מודיע להם שבעוד ארבעים יום העיר נחרבת. אבל תושבי נינוה שינו את העתיד הצפוי במו ידם: הם תקנו את דרכיהם ותקנו את חברתם המושחתת. זו הסיבה שיונה לא רצה בתפקיד - הוא הרי ידע שנבואת העתיד שלו תלויה בבחירות שיעשו בני האדם.

זו תמצית תורת ישראל - הכל אולי צפוי, אבל הרשות לשנות את הכל נתונה תמיד.

זו גם תמצית הציונות - עם שהחליט לקחת אחריות על גורלו, ויצא משלשלות הדטרמיניזם המשיחי.

וזה גם המפתח ליצירתיות. יצירתיות איננה אפשרית אם העתיד אינו ניתן לשינוי ולעיצוב. אם הרגע הבא נתון מראש, הרי שאין לי מה ליצור כאן.

ואכן, אחד הדברים המופלאים בחברה הישראלית זו היצירתיות האדירה שיש בה. דווקא הקשיים והאתגרים האדירים שעומדים בפתחנו, והעתיד הרעוע, שכל הזמן מאיים למוטט אותנו, דווקא הם מוציא מתוכנו חידושים, המצאות ויצירתיות יוצאת דופן. מערכות ההשקיה והטפטוף, התפלת מי ים, וטיהור שפכים, הם אולי הדוגמה הטובה ביותר, שכן בלעדיהם ישראל לא הייתה יכולה לשרוד את הבצורת הקשה שכבר חמש שנים ברציפות מייבשת את הנחלים ואת המאגרים התת-קרקעיים שלנו.

הפיתוחים הללו הם תוצאה של גניוס אנושי שמסרב לקבל את הנבואות השחורות כמות שהן, ומתעקש למצוא פתרונות יצירתיים חדשים. אנחנו העם שעליו נאמר בתחילת ספר שמות (פרק א, י"ב) וְכַאֲשֶׁר יַעֲנֶה אֶתוֹ יְיָ יִרְבֶּה יְכַן יִפְרֹץ.

יוסף אינו יודע שהוא זורע כאן את זרעי השעבוד, אבל לא במקרה יוסף עושה חיל במצרים! הגאוויות שלו - כי הוא גאון! - מתאימה לתפיסה האלילית המצרית ככפפה ליד. ולכן הוא לא יכול להיות ממשיך דרכם של אברהם, יצחק ויעקב.

העבודה שבלב

ההזמנה השבוע היא לשים לב למקומות שבהם אנחנו הפסקנו להאמין שדברים ואנשים ומצבים יכולים להשתנות. המקומות שבהם נכנענו למצב הקיים, ופיתחנו טקטיקות הישרדותיות טובות - בסגנון יוסף החכם והצדיק - להתמודדות עם הקשיים, אבל לא עלה בדעתנו שהדבר עצמו - הקושי, האתגר - הוא בר שינוי, ואולי אף הזמנה לשינוי!

האמונה העברית מזכירה לנו שהכל ניתן לשינוי. זה לא אומר שתמיד נדע איך לשנות, או מה נדרש מאיתנו בכל זמן נתון, אבל ברמה העקרונית, קיימת בנו אמונה עמוקה שישנן עוד אפשרויות.

זו מעין עמדת מוצא לחיים. אמונה בסיסית. ואם איבדנו אותה, משמע ירדנו כולנו למצרים, שקענו עמוק בבוץ המצרי והשתעבדנו לאל "רע".

מכיוון שאנו בעיצומו של חג החנוכה, אציע שזו העבודה שבלב גם לשבת זו וגם לחג החנוכה. הנס - וגם האור - הינם ההכרה העמוקה בכך שאין גורל, שהכל נתון לשינוי, ורק צריכים להיות פתוחים לאפשרויות נוספות.

יציאת מצרים, כפי שנראה בעוד כמה שבועות, היא יציאה מהאמונה שהעתיד נתון ושהוא אינו נתון לשינוי. ואת זרעי הפורענות הללו זורע השבוע יוסף בתודעה של כולנו. הוא לא מתכוון לכך, הוא באמת חכם והוא בהחלט צדיק. אבל הוא גם קצת מצרי. לכן הוא כל כך הצליח בארץ הנילוס. ארץ האפשרויות המוגבלות. ולכן, לא הוא ממשיך את שושלת האבות של האומה העברית.

שבת שלום וחג אורים שמח.

אלישע